

Eshil

Okovani Prometej

Preveo i komentare napisao:
Koloman Rac

eLektire.skole.hr

SADRŽAJ

ČIN PRVI	4
ČIN DRUGI	13
ČIN TREĆI	23
ČIN ČETVRTI	27
ČIN PETI	42
RJEČNIK	50

LICA:

PROMETEJ, Titan, sin Japetov.

HEFESTO, sin Zeusov, kovač.

SNAGA, SILA, sluge Hefestove.

OKEAN, Titan, bog morski.

OKEANIDE, kćeri Okeanove, zbor.

HERMO, sin Zeusov, glasnik.

IJA, kći argivskoga kralja Inaha.

ČIN PRVI

Pust gorski kraj do Okeana. Snaga i Sila vuku Prometeja.
Hefesto nosi okove i kovačko oruđe.

Snaga

U daleki smo evo stigli svijeta kraj,
U skitsku zemlju; pustoš pustu bez stvora.
Hefesto, tebi mislit je na zapovijed,
Što otac ti je dade, i zločinca tog
Sad verigama krutim, sponam' gvozdenim,
Prikovat na hrid ovu, vrlet visoku,
Jer diku tvoju, svemoguće vatre sjaj,
On ukrade, smrtniku da; za takav grijeh
Pretprijet kazan od bogova mora on,
Vlast Zeusovu poštivat da se nauči
I ljubavi se prođe prema čovjeku.

Hefesto

Vi, - Snago, Silo, nalog Zeusov svršiste,
I evo ništa više sad ne drži vas,
A ja gle srca nemam boga rođaka
Na klisuru da burnu silom prikujem.
Al' na to se odvažit moram svakako,
Jer očevom se riječju titrat kobno je.

(Prometeju)

Oj umni sine žive pravde - Temide,
Sam tužan tužna ću te čvrstim okovim'
Na stijenu pribit ovu, - stvora ljudskoga
Tu nema, čut tu glasa, lika čovječjeg
Zret nećeš; pržen sunca žarom žarkijem
Sjaj kože gubit ćeš, te šarom haljom će
Noć tebi na veselje svjetlost zastirat
I opet sunce mraz rastapat ujutru.¹
I vazda će te ovog sada jada bol

¹ Obdan ga mori žega, obnoć ubija studen.

Izjedat, - jer se tebi spas još ne rodi.
To plaća je za ljubav tebi k čovjeku,
Ko bog jer božje dare krasne smrtnima
Ti preko reda poda, gnjeva se ne plašeć.
I zato tu ćeš stijenu čuvat nemilu
Stojećke, bez sna, ukočena koljena,
A mnogim krikom, jaukom ćeš uzalud
Jauknut, - Zeusu srce neumolno je.
Kom vlast je mlada - svakom kruta jeste ćud.²

Snaga

Pa neka! Što se kratiš, žališ uzalud?
Što boga bozim' najmržega ne mrziš,
A tvoj dar počasni smrtniku izda on?

Hefesto

Krv jedna, prijateljstvo silna veza je.

Snaga

Da, priznajem. Al' očev nalog ne slušat
Zar smiješ? Kako to te nije većma strah?

Hefesto

Sveđ bez srca si ti, - pun puncat drskosti!

Snaga

Tom suze nijesu od pomoći, uzalud
Ne trudi se, korist ako nije nikakva!

Hefesto

O stoput - stoput proklet bio zanat taj!

² Nedavno je Zeus s prijestola nebeskoga zbacio oca svoga Krona i s časti skinuo stare bogove - Titane.

Snaga

Što proklinješ ga? Ovim sada mukama
- Da kratko kažem - ništa nije zanat kriv.

Hefesto

Al' opet da je drugog koga dopao!

Snaga

Sve teret ti je doli vladat bozima.
Ta nitko slobodan ti nije doli Zeus.

Hefesto

Po ovom znadem, - prigovora nema tu.

Snaga

Pa nećeš brže bolje okovima ga
Okovat, nećkanja da otac ne spazi?

Hefesto

Ta tu su lisičine već pri ruci, gle!

Snaga

Pa na ruke ih stavi, snažnom snagom daj
Sad maljem udaraj, na stijenu pribijaj!

Hefesto

(meće verige na ruku Prometeju.)
Pa vršim, poslom ovim već ne otežem.

Snaga

De jače udri, steži, nemoj sustajat!
Ta on i iz škripa će sebi naći put.

Hefesto

Ta ruka pripeta je, riješit nećeš je!

Snaga

I onu čvrsto sad pričvrsti, mudrac taj
Nek zna, da Zeusu nije umom premac on!

Hefesto

(pribija drugu ruku.)

Lje s pravom neće nitko no taj grdit me!

Snaga

Oštrice grozno klina gvozdenu daj
Sad kroz prsi mu naskroz krepko zabijaj!

Hefesto

Jao! A muka tvojih žalim te, Prometeju!

Snaga

Ti opet krzmaš, žališ Zeusa dušmane?
Ej pazi, jednom sebe da ne požališ!

Hefesto

Na, prizor vidiš, - očima gledat ne da se!

Snaga

Ta vidim. Kazan zaslužena stiže ga.
Al' preko bokova prebaci gvožđe - pas!

Hefesto

To činit moram, - odveć ne zapovijedaj!

Snaga

Da, zapovijedat i još jače vikat ću.
Ded slazi, silom sputaj noge negvama!

Hefesto

(pripne noge.)
Pa s nevelikim trudom poso gotov je.

Snaga

Po probušenim negvama³ krepko tuci sad,
Jer onaj, štono kazni djela, strašan je!

Hefesto

Tvog obličja je jezik slika, prilika.

Snaga

Ti nježi se, al' moga srca kamenog,
Žestine, nagle ćudi nemoj korit mi!

Hefesto

Hajdemo! Ruke, noge drže veze mu.
(Ide.)

Snaga

(Prometju.)
Tu koči se, dare bogovima grabi sad
I davaj ljudma - tome cvijetu vodenom!⁴
Što? Mogu li muke te smrtnici skinut ti?
Eh, krivo tebe zovu bozi oprezom -

³ Udaraj po čavlima, koji su u rupe okova utaknuti i svini ih, da ne ispadnu!

⁴ Ljudi su kratka vijeka, živu regbi dan-dva kao opnokrilac "vodeni cvijet".

Prometejem;⁵ ta samom treba opreza,
Izmotat kako ćeš se iz tih okova.
(*Za Hermom otiđu Snaga i Sila.*)

Prometej

(*sam.*)

Božanski zrače, vjetrovi lakokrili,
Oj rijeka izvori i morskih talasa
Ti igro beskrajna, oj zemljo, majko sveg, -
Vas zovem pa i sunca, što sve vidi, krug:
Ded gled'te, kako od bogova pati bog!
Ta gledajte, kakvim li mukama
Ja kidan ću trpjeti tisuće
Sad godina! Takove nađe mi
Taj mladi gospodar blaženih
Gle verige grdne!
Oh uzdišem s ove sad nevolje
I buduće, hoće li ikada
Osvanuti mukama ovim kraj.
Al' što to govorim? Unaprijed na vlas znam
Sve, što će biti, - preko nade neće me
Ni jedan stići jad. A udes suđeni
Što lakše treba snosit, kad već znadeš, moć
Sudbine krute da je neodoljiva.
Al' niti mogu šutjet nit ne šutjet ja
O ovoj nesreći. Smrtniku podah dar
Pa bijedom zato ovom jadan sapet sam.
U narteku⁶ ja kradom iskru ugrabih
Te vatre, ljudma štono učiteljicom
Vještine svake svanu - pomoć velika.
Za takve grijeha moram kazan trpjet sad
Pod vedrim nebom okovima prikovan!
(*Čuje se šum.*)
Ah, ah!
Šum kakav, kakav miris⁷ doprije neznan mi?
Zar bog je ili čovjek ili oboje?⁸
Zar klisuri na kraju svijeta stiže sad,
Da muku moju vidi? Hoće li drugo što?

⁵ Ime Prometej znači onoga, koji se brine.

⁶ Nartek, devesilje; jezgra je debela, te se da lako izvaditi. Od narteka se u Grka grade štapovi.

⁷ Miris kose i odijela vila.

⁸ Polubog, heroj.

Ded gled'te sužnja - mene boga zlosretnog
I Zeusu dušmana i bozima svijem,
Što boga Zeusa pohađaju, dvore,
Oh omražena, a samo rad silne
I presilne ljubavi prema smrtniku!
Jao, jao! A kakav opeta blizu
Šum ptičiji čujem? Da, uzduhom lepet
Od udara krila lakijeh stoji!
Al' bilo što bilo, sve strašno je meni!

(Osvane zbor Okeanida na krilatim kolima, koja se spravom s desne strane pomiču. Vide ih gledaoci prije nego Prometej.)

Zbor

Ti ništa se ne boj! Prijateljska svanu družba
Na hridi evo ovoj,
A hitrim takmi se krilma, - s mukom
Svog oca si srce skloni.
Vjetra dah donese burni mene,
Jer udaraca - gvožđa jek u spilju, zabit
Do mene prodrije,
Nježni mi stidak pogna.
Te na kolim' krilatijem boga sunuh.

Prometej

Ao, ao!
Oj porode Tetije, rodilje divne,
Vi kćerke Okeana oca, što strujom
Bez počinka oko cijeloga svijeta
Sve uokrug struji,⁹
Ded zirnite, glednite, okovma kakvim
Ja pripet na vrhu litica ovdje
U prodoru ovom
Gle morat ću jadnu stražiti stražu!

Zbor

Prometeju, da - vidim! Oblačina tmasta
Sva suza puna pade
Na moje oči, lik dok tvoj ti
Na klisuri kidan gledam

⁹ Po Homeru je zemlja okrugla ploča, koju optječe golema rijeka Okean.

U mukam', vezama gvozdenijem.
Na krmi su gospoda nova, Olimp drže.
Po novom zakonu
Zeus - bog nezakonito
Sad vlada i silne stare ruši vlasti.¹⁰

Prometej

Ej pod zemlju dolje Hadu u krilo,¹¹
Mrtvace što prima,
U Tartar da beskrajni vrgo je mene,
U okove nelomne sapeo kruto,
Ni bog da se tome, a ni tko drugi
Veselio ne bi!
Al' sada ti jadan ko ljuljačka zračna¹²
Gle trpim, što radost dušmanma je mojim!

Zbor

Koj' bog je srcem tako tvrd,
Te radost bi mu bilo to?
Kom doli Zeusu nijesu slast
Ti jadi tvoji? Samo on u gajevo svom
Dušom nesmiljenom vijek
Urana porod¹³ tlači;
Prestat neće, dok sebi ne utoli srca strast,
Ili mu lukavstvom tkogod nedohitnu ne otme vlast.

Prometej

(napola za se)

Jest, zaista mene će, premda se meni
U strašnijem verigam' raspinju udi,
Još jednom gospodar blaženih trebat,
Da pletivo otkrijem ono mu novo,
S kog žezlo je i čast gubiti njemu.
I neće me svojim medenim riječma
Premamit, opčinit, i nikada neću

¹⁰ Titane.

¹¹ U Had je Zeus bacio one Titane, koji su se protiv njega pobunili.

¹² Noge mu se ne tiču zemlje.

¹³ Titani, djeca Urana (Neba) i Zemlje.

Ja strahom se prestrašit ljutih prijatnja
I ono mu odat, dok krutih veza
On ne skine meni i muke ove
Ne ushtjedne platom meni naplatit!

Zbor

Ti ljut si, gorkoj nevolji
Popuštat ne znaš, usta su
I odveć tebi slobodna.
A srce meni darnu, do dna prože strah;
Za tvoj udes strepim ja,
Gdje li je jednom tebi
Pristat, luku uočiti - jadima tijem kraj.
U sina Kronova srce bez suze i tvrda je ćud.

Prometej

Znam, srca je kamena i sam za sebe
On pravicu čuva, al' opet ti, sudim,
Jedanput će biti još mekane ćudi,
Onako kad tresne;
Ljutinu će svoju žestoku stišat,
U ljubavi, prijateljstvu će onda
On željan jedanput meni doć željnu!

ČIN DRUGI

PROMETEJ, ZBOR.

Zborovođa

Daj otkrij, kaži nama jasno sada sve,
Rad krivnje kakve Zeus - bog tebe popade
I tako grdno, ljuto meće na muke!
De reci nama, ako reć ne boli te!

Prometej

Da, boli dašto mene i kazivat to,
A boli šutjet, - sve je za me teška kob.
Kad ono bozi gnjevom se razgnjeviše
I svađu jedni zametnuše s drugima -
Ta ovi Krona htjeli svrgnut s prijestola,
Da kralj im bude Zeus, a oni upni se,
Da bogovima nikad Zeus ne zavlada, -
Tad najboljim vam svjetom svojim sklonit ja
Titane, Urana i Zemlje djecu tu,
Ne mogoh, nego lukavštine prezreše
Vještinu, u obijesti svojoj nadutoj
Bez truda silom gospodovat misliše,
A ne jedanput samo mati Temida
I Zemlja - jedno lice, a dva imena -
Proreće mi budućnost, kako će se zbit,
Da snaga, sila neće slaviti pobjede.
Već oni, što će lukavstvom istaknut se.
Al' riječma dok ja tako njima razlagah,
Ni svrnut na me se ne udostojiše!
U prilikama onda onim najbolje
Bar meni učini se majku poslušat,
Pomagat Zeusu rado - njemu na radost.
Po mome svjetu crni bezdan Tartarov
Starodrevnoga Krona onog proguta
I drugove mu s njime. Kralju bogova
Onako ja koristih, a on meni sad
Ovakvom platom grdnom evo naplati!
Ta bit će ovo bolest vlasti silničke,
U prijatelje svoje da se ne uzda.

A što me pitate, rad krivnje kakove
On mene muči, to ću jasno kazat vam.
Čim sjede jednom on na prijesto očinski,
Tad odmah uzme dare dijelit bozima -
Čast ovu ovom, onom onu; sredi vlast,
A ništa baš se na bijednika čovjeka
On ne obazre, već rod cijeli cjelcati
Istrijebit htjede, drugi novi stvoriti.
I tomu nitko doli ja se ne oprije.
A ja se drznuh i smrtnika izbavih,
Da satrt u Had tamo se ne preseli.
Ovakva stoga mene kida nevolja,
Što trpjet jeste muka, tuga pogledat!
Jer samilost me spram smrtnika obuze.
Sam naći ne zavrijedih je, već nemilo
Prirediše me, - Zeusu prizor nedičan!

Zborovođa

Od gvožđa, od kamena srce onog je,
Prometeju, u koga jeda ne jare
Te muke tvoje! To ne željeh vidjet ja,
Al' kada vidjeh, srce meni para bol.

Prometej

Da, prijatelja ražalit će pogled moj.

Zborovođa

Da nijesi možda dublje kud zabrazdio?

Prometej

Smrtniku ne dah, da unaprijed vidi smrt.

Zborovođa

A kakav li mu nađe lijek za bolju tu?

Prometej

U njemu nadu slijepu ti udomih ja.

Zborovođa

Blagodat silnu na dar dade čovjeku.

Prometej

Pa osim toga vatru njemu podah ja.

Zborovođa

Pa vatru, plamen ima sad kratkovjek, stvor?

Prometej

Vještine mnoge po njoj će naučit on.

Zborovođa

Pa zar za takve grijehе tebe ovo Zeus -

Prometej

Jest, muči, neće - neće da me riješi zla.

Zborovođa

A nije li ti mucі tvojoj suđen kraj?

Prometej

Ne drugi, nego kad se onom prohtije.

Zborovođa

A kako će se prohtjet? Otkud nada ti?
Posrnu, - ne vidiš? Posrnu, - meni to
Kazivat nije slast, a tebi budi bol.
Al' pust'mo to, i traži mukam' kakav spas!

Prometej

U jadu tko ne ogrezne, tom lako je
Bijednika pusta svjetovat i putit ga.
A ja sa znanjem sve to radih. S voljom ti,
Da - s voljom ja posrnuh, tajit neću to.
Smrtniku pomoć nosih, nađoh jada sam.
Ne, - ne pade mi na um, s kazne takove
Na stijeni da ću evo ginuti visokoj.
Tu na kamenu pustu, u samoći toj.
I nemojte mi žaliti jada sadašnjih,
Već sađ'te, čujte udes, što se primiće,
Da dokraja saznate sve! Pokor'te se,
Pokor'te mi se i pomoz'te meni sad
U bijedi! Huda sreća luta, jednako
Sad ovom, sada onom se prikrpi.

Zborovođa

(sa zborom silazi s kola.)

Što reče, Prometeju, mi ćemo rado
To činiti tebi.

I sada ti laka ostavih skoka
To sjedalo svoje, strelohitra kola,
I presveti uzduh, ptičju stazu,
Te na zemlju ovu krševitu stupam,
A muke ti želim dokraja čuti.

(Dolazi Okean na krilatu konju.¹⁴)

PROMETEJ, OKEAN, ZBOR.

Okean

Prometeju, evo me k tebi! Gle kraju
Tog dugog i predugog stigoh ja puta;
Brzokrilog ovog krilaša je moga
Bez uzde mi misao ravnala moja.¹⁵
A s tvoje sudbine, znaj, i ja ti trpim.
Ta jedna me krv - to čini se meni -
Ovako sve sili, al' da i roda

¹⁴ Na spravi, što na konopima lebdi; lica se mogu pomicati, spuštati i dizati.

¹⁵ On je znao, kuda hoću.

Tog nije, iskazao nikome ne bih
Čast veću no tebi!
A vidjet ćeš, da je istina ovo;
Ta jezikom ne znam laskat zaludu.
De kazuj mi, kako da pomognem tebi,
Jer nikada kazati nećeš, da boljeg
Od Okeana druga, prijaka imaš.

Prometej

O! Što je? Pa zar i ti dođe jade mi
Da gledaš? Kako usudi se rječinu,
Što tvojim krsti se imenom, i pećinu,
Svod hridi žive, pustit, doći u zemlju,
Tu mater gvožđa?¹⁶ Ili stiže, udes mi
Da vidiš, sa mnom bijedu moju da žališ?
Daj gledaj prizor - prijatelja Zeusova,
Na prijesto štono njega diže kraljevski,
U kakvim mukam' od njeg savijam se ja!

Okean

Ta vidim, moj Prometeju, i makar si
Sam mudar, najbolje te želim svjetovat.
Oh razaberi se i kožu novu daj
Navuci, - nov je i gospodar bogova!
Ovako ljute, oštre riječi budeš li
Ti sipao, eh brzo će te čuti Zeus,
Pa stolovao i daleko gore on,
Te jed će, muke te sad šala činit se.
Al' gnjeva svog se prođi sada, patniče,
I traži ovim jadma svojim kakav spas!
Što zborim, možda ti se staro čini to,
Al' tako što za jezik odveć oholit,
Prometeju, zna vazda biti nagrada.
A ti još nijesi skučen, bijedi se ne klanjaš.
Već pored te sad želiš druge dostat se.
Al' mene li za učitelja uzmeš svog,
O ostan nogom lupat ne's,¹⁷ kad razbereš,
Da oštar vladar vlada i samosilan.
I sada evo idem ja i kušat ću,
Tih muka ne bih li te riješit mogao.

¹⁶ U zemlju halipsku. Halibljani, narod skitski, prvi su kovali gvožđe.

¹⁷ Šiljkom ostana podbadaju se konji, tj. nećeš glavom o zid!

A ti mi miruj, nemoj hulit odviše!
Il' ne znaš ti - a nad mudracim' mudrac si, -
Da jezičinu pustu kazan stići zna?

Prometej

Bud' sretan, što te prijekor ne zadesi još,
A usudi se samilost iskazat mi!
Al' sad se kani, ne brin' se! Zacijelo ga
Ti sklonit nećeš, - nije lako sklonit ga.
Al' pazi, sam da s puta svog ne nastradaš!

Okean

Da, - bolje bližnjeg nego sebe putit znaš.
Po djelma ne po riječima to ti sudim ja.
Al' skrenut ne'š od nauma me nikako!
Ta dičim - dičim se, što milost meni će
Iskazat Zeus, te jada tih ću riješit te.

Prometej

Pa to te hvalim, hvalit neću prestat ja.
Ta dobre volje tebi ne ponestaje.
Al' nemoj mi se truditi, zalud tebi trud,
Pomoći nećeš meni ma i truditi se
Ti htio! Nego miran budi, mani se!
Jer tišti li bijeda mene, zato ne bih rad,
Da njih što više s mene snađe nesreća.
Ne, nipošto! Ta mene tare udes već
Mog brata Atlanta, što stoji onamo
U kraju na zapadu, a na leđima
Stup neba, zemlje drži¹⁸ - teret nemalen.
I Zemlje sina, pećina kilikijskih
Stanara vidjeh, požalih - da - bijesnoga
Tifona¹⁹, čudo grozno s glava stotinu.
Al' sila svlada ga; svim bozim' oprije se,
Iz ždrijela grdnog strave dahom disaše,
Iz očiju mu divlja vatra sijevaže,

¹⁸ Stup se opire jednim krajem o zemlju, drugim o nebo. Zapravo Atlant drži nebo na plećima svojim.

¹⁹ Tifon, slika para i plinova, koji se kupe u unutrašnjosti zemlje, a uzrok su vulkanskim provalama.

Ko Zeusa vladu da će silom srušit on.
No dođe njemu budna strijela Zeusova,
Na nj plamom paleć obori se grom
I hvastavijem hvalam' učini mu kraj.
U samo srce pogodi ga, sažeže,
Te ošinuv ga snagu smrska njegovu.
I bez koristi, protegnuto tijelo mu
Sad leži ondje blizu tijesna morskoga,
A tiskom tišti njega Etne gore dno,
A navrh vrha sjedi, gvožđe kuje bog
Hefesto; tu će jednom vatre potoci
Provalit, gladnim ždrijelom ravna polja će
Tad Sicilije krasne, rodne proždirat
Bujicom žarkom strašne bure ognjene.
Da, takvim jedom Tifon će uskipjet sav,
Grom Zeusov makar ga u ugalj sažeže
A nevjest nijesi ti, za učitelja me
I ne trebaš. De spasi sebe, kako znaš!
A ja ću trpjet ovaj sada udes svoj.
Dogod se Zeusu duša gnjeva ne prođe.

Okean

Prometeju, zar uistinu ne znaš ti,
Da bolnoj duši našoj riječi ljekar su?

Prometej

Jest, ako u čas dobar srce blaži tko
I srdžbu, kada plamti, silom ne tuši.

Okean

Kad dobru volju, srce smjelo ima tko,
E kakvu u tom štetu vidiš?²⁰ Kazuj mi!

Prometej

Trud izlišan je, dobro srce glupost je.

²⁰ Što bi ti škodilo, da idem moliti Zeusa?

Okean

Tu bol bolovat pusti me, kad pametnu,
Ne činiti se pametnim, je najbolje.

Prometej

To moja jeste - vidjet će se - pogriješka.²¹

Okean

Riječ tvoja očevidno kući vraća me.

Prometej

Jest, sažaljenjem da se tim ne omraziš.

Okean

Zar tom, na prijestolju što silnom sjedi sad?

Prometej

Ej pazi, srce da mu jednom ne plane!

Okean

Kob tvoja učitelj mi, moj Prometeju!

Prometej

Daj kren' se, hajde, zadrž' pamet tu si sad!

Okean

Tu riječ mi reče, kad onako polazim.
(*Odlazi.*)

²¹ Mudar sam, ali se čini, da sam luđak.

Ta ravnim putem - zrakom evo krilma se
Konj krilaš krili i odmorit koljeno
U domu, staji svojoj on bi rado već.

PROMETEJ, ZBOR.

Zbor

Prometeju, s hude te sreće tvoje plačem,
Sva rasplakana biser-kaplje
Gle ronim, suza vrelom
Svoj obraz kvasim, topim.
Po zakonima svojim
Gle Zeus-bog strašno vlada,
Nad bozim' starim kopljem
On oholito maše.
Sva savcata zemlja već lelekom se ori,
Vlast uzvišenu, staru, dičnu,
Da - tvoju i tvog roda
Sav zapad eno plače,
Sav svijet, kom sijelo, dom je
Ta Azija gle sveta,
Rad silnih, prebolnijeh
Tih jada tvojih žali.
Djeve, jakote u boju,²²
Kralja kolšanskoga kćeri,
Pa i narod skitski plače,
Što do jezera Meotskog²³ -
živi na kraju svijeta
Plače Arije cvijet bojni²⁴
Grad mu na visoku visu
Kavkazu nadomak, stoji,²⁵ -
Strašna vojska, oštrorto
Koplje joj zvekom zveči!
A prije samo vidjeh ja mukam' groznim srvana
Titana boga Atlanta, kog zemlja
Silnom, neizmjernom snagom i neba svod

²² Amazonke.

²³ Meotsko more, danas Azovsko more

²⁴ Momčad Arije, tj. Perzije.

²⁵ Valjda Egbatana.

dovijek tišti,²⁶ a on stenje.
Val morski buči, uzdiže s njime;²⁷ morsko ječi dno,
I huči zemlja, Hada bezdan crni,
Izvori svetih tekućica rijeka rad jedna bola njeg'va stenju.

²⁶ Zemlju silom diže voda, na kojoj pliva, te je Atlant nogama pritište, da se ne digne; na plećima drži nebo, koje ga svom težinom priteže zemlji.

²⁷ S Atlantom.

ČIN TREĆI

Prometej

Ne sud'te, od slaboće ili prkosa
Da šutjeh ja, već tuga srce para mi,
Kad sebe vidim gle ovako zgažena.
Pa opet tko li drugi no ja zapravo
Tim bogovima novim časti podijeli?
Al' o tom šutim. Ta vi znate, - ne marim
Kazivat vam. No ljudske čujte nevolje,
Smrtnika kako, gdjeno prije bješe glup,
Obdarih umom, dijelak dadoh razbora!
Al' kazat neću, grdnjom da ga pogrdim,
Već darom svojim da dobrotu dokažem.
On, gledajući prije, zalud gledaše
I slušaše, al' ne ču, već ko slika sna
On dugo, dugo vremena sve miješaše
Bez glave. Nit je znao, što je zidan dom
I suncem obasjan nit što je drvodjelja.
Prebivao pod zemljom, kao brzac mrav,
Po zakucima tamnih, mračnih pećina.
Pa stalna nije znaka znao nikakva
Nit zimi niti premaljeću cvjetnome
Nit rodnom ljetu, već je bez pameti on
Sve radio, dogod mu zvijezda izlaza
I zalaza ne kazah - tajnu veliku.
Pa onda broj mu otkrih, izum najveći,
I pisma sastav; dadoh pamet - majku tu
Duhovitu i svega stvoriteljicu.
I prvi ja u jaram bika uhvatih,
A on se igu poda; uzdi pokorna
Zapregoh konja pod kola, smrtniku nek
U poslu tešku tijelom bude zamjena,
Da - konja, ures, gizdu sjajnog bogatstva.
I nitko drugi nego ja moroplovku
Mornaru stvorih lađu s krilma prtenim.
Iznađoh jadan iznašašća takova
Smrtniku, a sam nemam misli, kojom bi
Sad nevolje se ove oslobodio.

Zborovođa

Zlo grdno stiže tebe, um te ostavi,
Kolebaš se, te klonu kao liječnik slab,
Kad bolest njega srva; za se ne možeš
Pronać lijeka, kojim da se izliječiš.

Prometej

Kad drugo čuješ, još ćeš većma čudit se
Vještinam', sredstvim', kakvim sve se dosjetih.
Najznatnije je: kada se razbolje tko,
Nit jesti što nit mazat ni pit nemaše
Za svoje zdravlje, nego je bez l'jeka on
Sve venuo, dogod mu ne pokazah ja
To miješanje ljekarija spasonosnih;
A tim se od svake on brani bolesti.
I proroštvo udesih, mnogo načina.
Razabrah prvi iz sna, što se doista
Dogodit mora; glase mu tajnovite
I znake, što ih putem sreta, objasnih.
I pomno ja ti pticam' krivih panča let
Rasudih, da li sreću ili nesreću
Po svojoj nose prirodi, i kakav je
U koje život, kakva li među njima
Nenavist, ljubav, život teče zadružan;
Pa kako glatka treba da je utroba
I koje boje žuč, da bude bozima
Veselje: koja l' šarim da je jetrima
Ljepota. Pa i ude salom zavite,
Dugačko spalih bedro, - k znanju sakritu
Dovedoh čovjeka i znake ognjene
Pokazah slijepcu, što ih prije ne vidje,
Da, tako je. Pa onda tko će kazat još,
Blagodat da je onu, što se ljudima
Pod zemljom dolje krije: bakar, željezo
Pa srebro, zlato, - prije mene našao?
Znam stalno: nitko doli luda hvastava.
S riječi malo ukratko sve skupa čuj:
Sve umjeće su ljudma od Prometeja!

Zborovođa

Za čovjeka se preko reda ne brini
I odnemarit nemoj sebe nesretna,
Jer nadu dobru gajim, da ćeš jednom još
Tih okova se riješit, biti jak ko Zeus.

Prometej

Da tako bude, - usud stalni još ti to
Ne reče, nego jadma, bolma bezbrojnim
Ovako kinjen otet ću se verigam!
Od sudbe je vještina mnogo slabija.

Zborovođa

Pa tko nam to sudbine ravna kormilom?

Prometej

Tri Suđenice, usto Srde pamtilje.²⁸

Zborovođa

Pa od njih dakle Zeus-bog jeste slabiji?

Prometej

Ne - neće on ti izbjeći sudbi suđenoj!

Zborovođa

A što je Zeusu suđeno do vječna vlast?

Prometej

To saznat nećeš nikad, - pa i ne pitaj!

Zborovođa

Da, svetinja je neka, što je kriješ ti.

²⁸ Srde (Erinije) pamte zločin i progone zločinca.

Prometej

Ded sjetite se drugog čega, o tome
Govorit nije - nije čas, već krit je,
Što više se može; budem li to čuvao,
Tih veza grdnih, boli riješit ću se ja.

Zbor

Zeus-bog, gospodar svega,
Pamet tu mi ne dao, na nj da se dignem
Ni da se prići bozima kratim i klati goveda, gozbu svetu,²⁹
Ondje uz Okeana, oca si svoga, valove vijekom vječne!
Riječju ne griješila ja!
U srce mi se ukopalo, nikad izbrisalo:
Slatko je žića svoga
Dane duge u punoj trajati nadi,
U radosti vedroj sveđ srce si krijepit. Ali me groza hvata,
Tebe kada gledam, gdje mukam' se
nebrojenijem tako mučiš.
Odveć, Prometeju moj,
Dušom svom smrtnika ljubiš, - Zeusa strah te nije.
Oh, tužne li ljubavi, dragi! Gdje branik kakav? Kaži!
Gdje pomoć od bića, što dan - dva živi?³⁰
Zar ne vidje slabost slabu,
Sliku sna - rod ljudski, slijepi,
Što nemoći svojom ko teškijem putom je sputan?
Zeusova reda lje snovi ljudski porušit neće!
Prometeju, to ti razabrah, kad zlu kob vidjeh tvoju.
A druga mi pjesma na um sada dođe
No ona, uz kupelj, krevet
Na dan svadbe što ti pjevah,
Kad vjenčanim darma Hesionu, oca mi porod,
Pridobi, odvede, ljubav, druga braku da ti bude.
(*Naglo bane lja raskuštrane kose s rogovima na glavi.*)

²⁹ Žrtva je ujedno gozba.

³⁰ Misli ljude.

ČIN ČETVRTI

PROMETEJ, IJA, ZBOR.

Ija

Kraj kakav to? Kakav li narod? Koga -
Da kažem - na stijeni, na udar buri
Gle pripeta vidim?
Rad kakova grijeha trpiš i gineš?
Daj reci mi, kamo,
U koju li kukava zemlju dolutah! Ah, ah!
I opet jadnu prolaze me trnci!
Sjen Arga, Zemlje sina - pomoz', bože! -
Pastira sa tisuću oči vidim;
Ide - ide, a očima lukavim
Sve zvjera on, - ni mrtva³¹ ne krije ga
Zemlja, već jadnu mene,
Iz donjeg svijeta dižuć se, gladnu gle
Goni, morskijem vere se žalom tud.
Voskom složena svirala glasna se
Glasi, san svirka mi nosi sad.³²
Ao, ao! Kud lutanje me vodi -
Lutanje daleko?
Kronov sine, u kakvu me -
Kakvu zateče grijehu? Zašto mene
Jadima ovim - uh! -
Ti sape? Bijesnim strašilom - mukama
Zašto s uma 'vako goniš
Munjom spali me, zemljom potrpaj il' morskoj daj
Progutat nemani!
Ne ogluš mi se Želji, gospode!
Ta skitnja skitna dosta me
Već satre, dogledat ne mogu, kako ću
Bijedi ja se otet.
Čuješ - čuješ li djeve rogate glas?

³¹ Ubio ga je bog Hermo.

³² Pjesmu Ijinu prati svirač sviralom. Voskom su dvije svirale u jednu sastavljene.

Prometej

Pa djevu bijesom gnanu ja da ne čujem -
Kćer Inahovu, s koje Zeusu ljubavlju
Usplamtje srce, a sad Heri mrska sva
Goleme, teške pute silom putuje?

Ija

Otkud za ime oca mi dozna ti?
Reci mi kukavoj, tko si ti!
Tko si, o j jadni, kad bijednoj meni
Istinu zboriš svu?
Bolest božiju kaza mi,
Glazba ljulja u san umornu lju.
Žalcem bijesa što - ao! - bode, ništi,
Svijetom me goni - uh!
A s muka skokom glasnim, hitrinom svom
Gle hrleć amo stigoh;
Here volja i ljutost svlada me. Koji li
Zlosretnik isto - uh! -
'Vako, ko ja, trpi?
Nego jasno mi
Oglasi, patnja kakva me
Još čeka! Ima l' pomoć, ima l' boli lijek?
Kaži, ako znadeš!
Pričaj, očituj djevi lotalici!

Prometej

Sve, što znat želiš, jasno, bez zagonetke,
Prostodušnom ću riječju, kako prijaju
Govorit liči, reć ti: gledaš onoga,
Što stvoru ljudskom vatru da, - Prometeja.

Ija

O spase opći, koji svanu ljudima!
Prometeju bijedni, zašto kasan trpiš tu?

Prometej

Baš ovčas jade svoje plakat prestah ja.

Ija

Zakratit valj' da milost ovu nećeš mi?

Prometej

De kakvu tražiš! Sve od mene saznat ćeš.

Ija

Daj reci, tko te ovo na krš prikova?

Prometej

Ma volja Zeusova, Hefesta desnica.

Ija

Za kakve grijehе patnjom tom se patiš ti?

Prometej

Eh, samo toliko tebi otkrit mogu ja.

Ija

Pa k tomu još svršetak mom potucanju
Daj kaži, kad će jadnoj onaj kucnut čas.

Prometej

Al' bolje ti je ne znat nego znati to.

Ija

Ne - nemoj krit mi, što pretrpjet mi je još!

Prometej

Ma ne kratim ja tebi ove milosti.

Ija

Pa što se onda nećeš i ne odaš sve?

Prometej

Ta rad sam, al' ću, strah me, srce zbunit ti.

Ija

Ne vodi brige više, no mi drago je!

Prometej

Kad želiš, ono kazat treba. Dakle čuj!

Zborovođa

Ne, još ne! Za volju i meni mrvu daj
Učini! Čujmo prije bolju njezinu, -
Nek sama priča svoju sudbu zlokobnu,
Od tebe tad nek muke sazna ostale!

Prometej

Do tebe, Ija, stoji, da im ljubav tu
Sad iskažeš, - ta sestre su ti ocu tvom.³³
Sudbinu svoju oplakat, prožalit
Jest u čas onaj truda vrijedno, iz oka
Slušaču kada suzu smamit može tko.

Ija

Ja ne znam, kako ne bih poslušala vas.
Štogod želite, iz riječi mi jasne vi
Sve doznat ćete, ali i kazivat me
Već boli o oluji božjoj, propasti
Mog lika, otkle na me jadnu sruši se.

³³ Tetija je Okeanu rodila i rijeke, dakle i kralja Inaha, koji je zapravo bog argivske rijeke Inaha.

Sveđ u snu obnoć dolazile prikaze
U odaje mi djevojačke, zborile
Baš riječma slatkim: "Djevo sretna, presretna,
Što djevuješ mi dugo, a najsajnije
Dokopat udaje se možeš? Za tobom
Zeus plamom čežnje plamti i u ljubavi
Sjedinit on se želi. Dijete, zagrljaj
Ne odbij Zeusov, k Lerni - bujnoj livadi
Izađi, k oca svoga stadu, oboru,
Čeznuće da se Zeusa oku smiri već!"
Sni takvi svaku noću mene nesretnu
Sve mučili, dogod se ne usudih ja
Svom ocu kazat ona noćna strašila.
Glasnika u Pit i Dodonu³⁴ silu svu
On slaše, ne bi l' doznao, što mu radit je,
Što zborit, bozima da bude po volji.
Al' vratiše se s proroštvima nejasnim
I zagonetnim, tamom riječi zastrtim.
Glas napokon ti jasan dođe Inahu
Sa zapovijeđu, porukom, nek od kuće,
Iz domaje goni mene, svijeta krajnijem
Da granicam' se odvrgnuta potucam,
Od Zeusa ako neće on da gruhne grom
I cijelo pleme ne zatre mu dokraja.
To proročanstvo Loksijino skloni ga,
Iz dvora tužan tužnu mene otjera
I progna, - al' ga Zeusa sila prisili,
Te preko srca svoga 'nako uradi.
I odmah oblik, pamet mi se prevrne,
Pa rogatu me, kako sad me vidite, -
Štrk ljuti bosti stane; skokom bijesnijem
Ja žurno Kerhni³⁵, vodi pitkoj, odskačem
I vrutku Lerni³⁶, a govedar, Zemlje sin,
Arg nagle čudi uze pratit, vrebat me,
I gustim³⁷ očma pazit svaki korak moj.
Al' iznenada najedanput život mu
Kob uze, - mene bijesom evo goni sad
Bič božji od nemila do nedraga svud.
Sad ču mi, što se zbilu. Znaš li kazat mi
Ostatak jada. - kazuj! Od milosrđa

³⁴ U Pitu (Delfima) bijaše proročište Apolonovo, u Dodoni u Epiru Zeusovo.

³⁵ Kerhna, vrelo putem iz Arga u Tegeju.

³⁶ Vrela čine močvarno jezero, koje se takođe zove Lerna.

³⁷ Bio je stook, a poslala ga je Hera, da pazi na nju i na Zeusa.

Ti mene nemoj riječma tješit lažnijem!
Zlo najgrđe je, velim, ishitrena riječ.

Zbor

Ah, ah! Stan'de! Uh!
Nikada - nikad ne nadah se,
Do uha da će mi glas doći nečuven,
Ni da će napast, propast, prepast -
Gledat grozota je, tegoba snosit vijek! -
Dušu mi dvoreznim parat rtom.
Ao, sudbo, sudbo!
Ije bijedu vidjeh, - sva potrnuh!

Prometej

(zboru.)

Već prije reda tružiš, straha puna si, -
De stani, dok i drugo ne razabereš.

Zborovođa

Daj kazuj, pričaj! Bolnom godi zaista
Unaprijed bol kad dobro znade buduću.

Prometej

Da, prvu želju onu vama ispunih
Ja lako. Prije svega nju³⁸ čut željeste,
Da sama muku svoju ispriopovijeda.
A drugo sada čujte, kakve patnje još
Od Here treba mlada ta da prepati!
(Iji.)
Ti, Inahovo čedo, daj na moju riječ
Svom dušom pazi, kraj da saznaš putu svom!
Odavde najprije se suncu na istok
Ti kreni, neoranim hodi poljima!
I skitniku ćeš Skitu doć, - pod krovom mu
Pletenim na kolima lijepih točkova
U zraku stan je, ima luk strjelometni;

³⁸ Iju.

Ne priđi mu, već žalom, što ga bije val,
Sve uz kraj krokom kroči, putuj svijetom tim!
A nalijevo Halibljani nastavaju -
Kovači gvožđa; njih se treba da čuvaš, -
Divljaci su, tuđinac prić im ne smije;
Na rijeku Hibrist³⁹ tad ćeš doći, - ime joj
Baš liči; prijeći nemoj - nije lako prijeć, -
Dogod do samog ne stigneš mi Kavkaza,
Do gore ponajviše, gdjeno s glavica
Svom snagom rijeka navire. Vrhunce sve,
Što do neba se dižu, prijeđi, na jug se
Ti putem kreni! K četi ćeš amazonskoj,
Muškarca što ne trpi, doći; jednom će
U Temiskiri⁴⁰ oko Termodonta se
Naselit sve do Salmidesa⁴¹ na moru,
Do žala kršnog, što mornaru mrzak je
Domaćin, lađam' očuh. One kazat će⁴²
Put od srca ti rado. Predžbi kimerskoj,⁴³
Do tijesnih vrata doć ćeš morskih, smiona
Nju srca pusti, prijeđi tijesno meotsko.⁴⁴
U ljudi dovijek širit će se velik glas
O putu tvome, Bospor⁴⁵ ime dobit će.
Europe zemlju ostaviv na azijsko
Ti kopno stupit ćeš. Ne čini li vam se
Kralj bogova da siledžija jednak je
U svemu? To stvorenje ljudsko htjede bog
Obljubit, a tumarat 'vako nagna je.
Na grozna, djevo, prosca namjeri se ti
Pred svadbu svoju! Riječi, što ih sada ču,
Još mukama ti ni početka ne kažu!

Ija

Ajme, ajme meni! Uh!

³⁹ Hibrist, Objesnik, danas Terek.

⁴⁰ Grad na Termodontu, današnjem Termehu u Maloj Aziji na Crnom moru.

⁴¹ Žal trački na Crnom moru.

⁴² Amazonke.

⁴³ Kerč u Azovskom moru.

⁴⁴ Kerčka vrata.

⁴⁵ T.j. kravlji put. Zapravo potječe ime od božice Hekate Fosfore (Svjetlonoše), koja se u narječju zvala "Bosporos".

Prometej

Ti zajauka, zastenja! A što ćeš ti
Tek onda, kada druge čuješ nevolje?

Zborovođa

Pa zar ćeš njoj još jada kazat drugijeh?

Prometej

Da, burno more bijede ljute, preljute!

Ija

Pa koja korist meni od života mog?
Sa stijene tvrde brzo što ne bacih se,
Do na dno da se srušim, riješim muka svih?
Ta bolje bi mi bilo samo jednom mrijet,
No od dana do dan do vijek jadno patit se!

Prometej

E, teško bi ti muke moje snosila,
Gdje mrijet nikad meni nije suđeno!
Ta smrt bi meni - jadam' ovim bila spas.
Al' 'vako ti mi nema kraja nevoljam',
Dogod se s vlasti kraljevske Zeus ne sruši.

Ija

Pa zar je Zeusu ikad past s prijestola?

Prometej

S veseljem, mislim, gledala bi zgodu tu!

Ija

A kako ne bih, kad od Zeusa trpim zlo?

Prometej

Ta da je tako, prosto ti je eto znat.

Ija

A tko će njemu žezlo otet kraljevsko?

Prometej

Sam sebi, - taštog srca svoga snovima.

Ija

A kako? Kaži, ako nema štete ti!

Prometej

Pirovat pir će, s kog će jednom kajat se.

Ija

Sa bićem božjim, ljudskim? Kaži, smiješ li?

Prometej

Što pitaš, s kakvim? To se kazat ne smije.

Ija

A hoće li ga žena svrgnut s prijestola?

Prometej

Jest! Sina boljeg, no je otac, rodit će.

Ija

A nema li mu lijeka od te kobi zle?

Prometej

Ne, - ako ovih ne riješim se okova!

Ija

Pa tko će preko Zeusa volje riješit zla?

Prometej

Od potomaka tvojih bit će jedan to.

Ija

Što reče? Zar će sin moj tebe riješit te?

Prometej

Da, treći porod za desetim koljenom.⁴⁶

Ija

To proroštvo dokučit nije lako mi.

Prometej

Pa i ne traži, jade svoje da čuješ!

Ija

Al' nemoj dobro nuđat, onda kratit mi!

Prometej

Od dva ću glasa jednijem obdarit te.

⁴⁶ Ija rodi Epafa, Epaf Libiju, Libija Bela, Bel Danaja, Danaj Hipermnestru, Hipermnestra Abanta, Abant Preta, Pret Akrisija, Akrisije Danaju, Danaja Perseja, Persej Elektriona, Elektrion Alkmenu, Alkmena Herakla, koji oslobodi Prometeja.

Ija

A kakvim? Kaži oba, birat meni daj!

Prometej

Dam. Biraj, hoćeš li da jade druge ti
Još rečem jasno ili, - tko će mene spast!

Zborovođa

Ti jedno njoj, a meni drugo za volju
Učini, te kazivat nemoj kratit se!
I reci ovoj, kud će još potucat se,
A meni, tko će tebe spast! To želim čut.

Prometej

Kad tražite, protivit vam se neću ja,
Već sve ću kazat, što želite. Najprije
Ja tebi, Ijo, mučnu klatnju pričat ću,
Ko pismom vjerno u srce zapiši si!
Kad prijedeš vodu,⁴⁷ od dva kopna granicu.
Ti istoku se žarkom sunca stazi kren!
I pjenom morskom⁴⁸ plivaj, polju Gorgonskom,
Kisteni dok ne prispiješ, gdje Forkide,⁴⁹
Tri djeve sijede - likom labudice su -
Prebivaju, a jedno oko, jedan zub
Imadu, niti sunce na njih zrakama,
Nit mjesec svijetlom noćnim sine ikada.
A blizu njih tri sestre živu krilate,
Gorgone, - zmije kosa su im, ljudski im
Stvor mrzak je, smrtniku, kad ih spazi on,
Dah stane. To ti velim, da se čuvat znaš.
Još za drugi mi pogled grozni evo čuj!
Ti pasa Zeusovih se čuvaj, arslana⁵⁰
Oštrokljunih, žestokih, i jednooke
Na konju vojske - Arimaspa; vrele su

⁴⁷ Kerčka vrata.

⁴⁸ Kaspijskim morem.

⁴⁹ Zovu se i Graje, one su božanstva bijelih oblaka zato imadu obličje labuđe - dok su im sestre Gorgone, crni burni oblaci. Tko spazi Gorgonu, skameni se.

⁵⁰ Lavovi s krilima i kljunom mjesto gubice.

Plutona, vode zlatne, svuda susjedi.
Ne priđi njima! U daleku zemlju ćeš
Tad doći k crnu puku, štono stanuje
Na izlazu sunčanom, gdeno rijeka je
Etiopska.⁵¹ Uz njemu idi obalu,
Dok slapu⁵² ne stigneš, gdje s gora Biblovih⁵³
Već ko Nil svetom vodom slatkom ruši se.
U trouglati on će tebe vodit kraj -
U Nilsku zemlju, gdje daleko sijelo je
Osnovat, Ijo, tebi, djeci suđeno.
No ako ti je od tog nešto nejasno
I tamno, daj još jednom pitaj, jasno čuj!
Ta više imam vremena, no želim baš.

Zborovođa

Imadeš li o lutanju joj zlokobnom
Još kazat što il' dosad kazat propusti,
Ti kazuj! Reče l' sve, iskaži ljubav nam,
Što tražismo te, - valjada se sjećaš još.

Prometej

Kraj svemu putu ona ču. A da mi zna,
Da slušala me zalud nije, kazat ću,
Što s' napatila, ovamo dok ne stiže;
Nek mojim to mi riječma bude potvrda!
(Iji)
Većinu toga - dosadno je - pustit ću,
Te samog kraja lutanja se mašem tvog.
U mološku kad ono stiže krajinu -
Dodoni na vrleti strmoj, sjedište
I proročište gdje je Zeusa Tesprotskog,
Tad - čud neviđeno - hrasti proroci⁵⁴
Ko dičnu tebe Zeusa ženu buduću -
Zar to ti laska? - jasno, bez zagonetke
Baš ikakove pozdraviše pozdravom,
Odande bijesom obuzeta naže ti

⁵¹ Više maloga desetog katarakta (od juga prema sjeveru) zvao se Nil Crnom rijekom (Nigris), a niže Nilom.

⁵² Pomenuti mali katarakt, danas Šellal.

⁵³ Uz Nil raste biblos (papir).

⁵⁴ Iz šuštanja se lišća hrastova proricalo.

Duž žala putem k silnoj drazi Rejinoj,⁵⁵
A otud trkom natrag bura goni te;⁵⁶
A s vremenom će jednom onaj morski kut -
To stalno znadi! - Jonskijem⁵⁷ se prozvati,
Da rodu ljudskom spomen bude puta tvog.
Te riječi su svjedokom tebi uma mog,
Da nešto više vidi, no je očito.
A drugo vama i njoj skupa kazat ću
I tragu ću se riječi vratit prvijeh.
Na kraju kraja onog ima Kanob grad
Na samom ušću nilskom, glibu snesenom.
Tu Zeus ti pamet vraća, neustrašivom
On rukom dira tebe, čedo rađa on.
I crnog Epafa ćeš rodit - ime mu
Od rađanja⁵⁸ je Zeusova; uživat će
On zemlju, široki što natapa je Nil.
A s pedesetoro će djece koljeno
Od njega peto,⁵⁹ s kćerma samim u grad Arg
On doći, svadbe rođenih se bratovih
Sinova kloneć. Al' će planut srca strast,
I jastrijebi daleko za golubicam'
Zaostat neće; kobni lov će lovit - brak,
Al' slasti užit bog ti njima neće dat.
Pelazgija⁶⁰ će ženskom rukom krvavom
Njih primit, svladat obnoć budnom smjelošću;
I žena svaka mužu život otet će.
Dušmane moje stigla takva Kipranka!⁶¹
Kćer jednu čežnja će premamit, druga si
Svog bračnog ubit neće, nego srce će
Umekšat svoje, od dvog jedno voljet će;
Zvat kukavicom se no grješnom krvnicom.
A ta će Argu rod poroditi kraljevski.
Ispričat pomno sve - tom treba govor dug.
Jest, iz sjemena onog hrabar niknut će
Potomak, lukom slavan;⁶² mene muka će
On riješit. Takvo mati mi starodrevna,

⁵⁵ Reja, žena oca Zeusova Krona. Misli more Jonsko.

⁵⁶ Od mora Jonskoga u kopno, te dolaziš evo k nama.

⁵⁷ Izvođenje je krivo, jer ime mora nije u savezu s imenom Ijinim.

⁵⁸ Epaf, grč. epafe=dotik.

⁵⁹ Misli na Danaja, koji je s 50 kćeri pobjegao iz Egipta u Arg.

⁶⁰ Pelopones. Danajeve kćeri osim jedine Hiperestre ubile su poslije svadbe obnoć muževe. Egiptove sinove.

⁶¹ Afrodit, Ljubav.

⁶² Heraklo.

Titanka Temida, proreče proroštvo;
A kako, kada, - o tom duljit moro bih,
Al' da i čuješ, korist ne bi bila ti.

Ija

(stane mahnitati.)

Ha, naprijed, naprijed!
Grč hvata me opet, ludilo mozak
Već reže i žeže, bijesa me žalac
Sve bez vatre pali!
I srce mi od strave o grudi bije,
A igraju oči, vrte se meni!
Gle silazim s puta, bjesnila bijesna
Hak progoni mene, bez uzde je jezik,
I mutne mi riječi bez ikakva reda
O valovlje crne nevolje biju!
(Odjuri.)

PROMETEJ, ZBOR

Zbor

Mudrac, da - mudrac bješe,⁶³
Tko nam prvi svojijem dokuči umom, jezikom ovo izreče:
Prema sebi družicu birat je izbor najbolji;
Siromah nek se za brakom oholica
Bogatijeh ne jagmi, a ni onih,
Rodom štono svojim diče, kočje se.
Nikad - nikad, časne
Suđenice, mene ko nevu vi ne vidjele uz Zeusa na logu,
Niti sa nebesa mladoženju kakvog grlila!
Sa zebnjom Iju djevicu gledam stidnu -
Proscu otimala se, a mukama
Here progon, kobna skitnja ništi je.
Brak jednak i bez strepnje - to je uzor moj.
Ljubav jačih bogova
Neizbježnim ne zapela okom o me!
Boj takav crn je boj, tu spasa nema.
Ne znam, što bi sa mnom bilo.

⁶³ Pitak. Jednom ga je netko pitao, da li bi se ženio bogatom djevojkom ili siromašnom, ali prema staležu svojem. Djeca su se baš igrala zvrkom, i čuo se poklik: "Tjeraj ono prema sebi!"

Zeusa volji ne vidim
Kako bih otela se.

ČIN PETI

Prometej

Da, Zeus će, bio on i srca ohola,
Još malen biti, - takvu svadbu sprema se
On slaviti; s vlasti, s prijestola će bez traga
Otpuhnut njega. Krona oca dokraja
Izvršit tad će kletva se, kojom kleo se,
Kad s davnog svoga rušio se prijestola.
A od tih jada lijeka bog mu nijedan
Pokazat jasno osim mene neće moć!
A ja to znam, znam način. Stog nek sjedi sad,
Nek junači se, u grom uzda nebeski,
Nek ruka njemu trese strijelom ognjenom!
Ta od koristi neće bit mu nikakve,
Već grdnom padom - spasa nema - past će on.
Sam protiv sebe takva protivnika sad
On diže - čudo snage neodoljive.
Od munje on će naći jači ognja plam
I tutanj strašni, - sam će grom zanijemiti s njeg.
I trozub morski, s kog se trese zemlji dno, -
To koplje Posidonovo će slomit on.
Tom nesrećom će poražen razabrat tad,
Od ropstva koliko se razlikuje vlast.

Zborovođa

Tom željom svojom sve se Zeusu groziš ti.

Prometej

I zbit će se! Što želim, to i zborim ja.

Zborovođa

Zar nadat nam se, da će Zeusa svladat tko?

Prometej

I jade teže trpjet će, no moji su.

Zborovođa

A kako strah te nije izreć takvu riječ?

Prometej

Što da me strah, kad mrijet mi nije suđeno?

Zborovođa

Al' bol još od te bolniju će zadat ti!

Prometej

Pa neka! Na sve ja sam evo pripravan.

Zborovođa

Adrastiji⁶⁴ tko klanja se, mudra glava je.

Prometej

Štuj, moli, laskaj gospodaru svakomu!
A ja Zeusa manje marim od ništa.
Nek radi, vlada ovo kratko vrijeme još
Po volji, - dugo neće vladat bozima.
Al' evo vidim Zeusova skoroteču,
Tog našeg novog gospodara slugana, -
Zacijelo dođe nešto novo javit nam.
*(Hermo s krilašcima na nogama i s glasničkim štapom u ruci spušta se na stije-
nu)*

PROMETEJ, HERMO, ZBOR.

Hermo

Mudracu tebi, duši ljutoj, preljutoj,
Što bozim' zgriješi, biću što kratkovjeku

⁶⁴ Temidi. Da bi se zamjeri božjoj oteli, govorili bi Grci: "Klanjam se Temidi".

Čast poda, - tebi tatu vatre zborim ja.
Moj otac nalaže ti, brak da kažeš mu,
S kog on će - to se hvališ - svoju gubit vlast.
I nemoj ništa zagonetat meni sad,
Već po istini kazuj sve i naprtit,
Prometeju, ti nemoj meni dvostruk put!
Ta vidiš, Zeus sa takvim ne zna šalit se.

Prometej

Dostojanstvena i oholosti puna je
Riječ tvoja, kako liči sluzi božjemu.
Sad novi vladate, u dvoru visokom
Bez tuge mislite stolovat. Kralja dva⁶⁵
Zar bijegom iz njeg bježat ja već ne vidjeh?
A trećeg ću vladara vidjet sadašnjeg, -
Najgrdnije i najbrže će pasti on.
Pa čini l' ti se, da ja strepim i dršćem
Od novih bogova? Ne, - ama ni zere!
Požur' se natrag putem, kojim dojuri!
Ta doznat nećeš ništa, što me pitaš ti.

Hermo

Al' takvim prkosom i prije doista
U bijedu tu ti eto sebe dovede.

Prometej

Za tvoju službu ja se svojom nevoljom -
To znaj mi dobro! - ne bih išo mijenjat sad.

Hermo

Ta bolje je robovat, držim, stijeni toj,
No ocu Zeusu vjeran bit glasonoša!

Prometej

Nek napržice tako nadimaju se!

⁶⁵ Urana zbací Krono, Krona Zeus.

Hermo

U dobru, čini se, plivaš u tim prilikam'.

Prometej

U dobru? U ovakvu dobru dušmane
Ja svoje gledo! Tu i tebe mislim ja.

Hermo

Pa zar i mene s bijede svoje kriviš što?

Prometej

Ta jednom riječju mrzim na sve bogove,
Za dobro moje što mi krivdom čine zlo.

Hermo

Iz riječi vidim bijes ti, bolest nemalu.

Prometej

Jest, bjesnim, ako bijes je mrzit dušmane.

Hermo

Al' teško s tobom, kad bi sretan bio ti!

Prometej

Ao meni!

Hermo

"Ao meni!"- takve riječi Zeus ne poznaje.⁶⁶

⁶⁶ Ne diraju ga.

Prometej

Al' dugo vrijeme svakog to ti nauči.

Hermo

Pa opet još se ne nauči pameti!

Prometej

Ta da, - jer ne bih ja sa slugom zborio.

Hermo

Ti, čini se, nećeš reć, što traži otac moj.

Prometej

Ta da, - zahvalnost dužan, dug bih smirio!⁶⁷

Hermo

Ti dugo mene grdiš ko dječarca baš.

Prometej

Zar nijesi dijete, nijesi l' od njeg gluplji još,
Od mene ako išta doznat nadaš se?
Ne, nema muke, nema sredstva, kojim će
Zeus mene nagnat, njemu da to otkrijem,
Dok okova, sramote te mi ne skine!
Pa stoga neka žarke munje baca plam,
Bjelokrilim nek snijegom, gromom svojijem
Do na dno zemlje uzmuti i trese sve,
Al' ništa od tog mene neće sklonit baš,
Da kažem, tko će njega skinut s prijestola!

⁶⁷ Za muke mu dašto moram biti zahvalan; a tu bih mu zahvalnost pokazao, da mu kažem tajnu.

Hermo

Gleđ', čini l' to se, od pomoći da je to.

Prometej

Već davno ti promotrih i odlučih to.

Hermo

De preni, ludo, preni se jedamput već
I misli prema svojoj bijedi sadašnjoj!

Prometej

Dosađuješ, - ko valu zalud govoriš.
Ne došlo tebi, nikad na um, da ću se
Ja Zeusa volje prepast, ženska postat još
I poput babe ruke da ću pružati,
I na kog mrzim iz dna duše, molit tog,
Da veza ovih riješi me! Ne, nipošto!

Hermo

E mnogo zborih pa ću zalud, čini se,
I drugo zborit, - molbe srca ne blaže
Nit mekšaju ti. Kao ždrijebe prvi put
U jarmu, žvale grizeš, juriš, uzdi se
Ti otimaš. Žestinu rađa razbor slab
U tebe. Prkos bezumnikov veće sam
Po sebi svemu baš na svijetu podlegne.
Al' vidi, moju ako riječ ne poslušas,
Kolika se oluja, vali nevolje
Neizbježne na tebe dižu! Guduru -
Tu vrlet gromom će i munjom ognjenom
Moj otac svu rasprskat, tvoj će sakrit trup, -
U zagrljaju kamenom će nestat te!
Dug - dug će godina niz navršit se,
I opet ćeš na svijetlo doć. Pas krilati,
Krvožedna će Zeusova orlušina,
S tvog tijela krpe mesa trgat požudno;
Dan na dan gost će nezvan tebi dolazit
I jetra, od kljuna sva crna, bušiti.
A kraju tih se muka nemoj nadati,
Dok bog se jedan zamjenikom ne javi

Tim jadma tvojim, drage volje ne sađe
U mračni Had, u bezdan crni Tartarov.⁶⁸
Stog razmišljaj! Jer nije hvala, pusta laž,
Što rekoh, nego prava, živa istina.
Ta Zeusu usta zborit laž ne umiju,
Već svaka riječ se njegova ispunjuje.
A ti daj gledaj, pazi, nemoj pomislit,
Od razbora da prkos ikad bolji je!

Zborovođa

Jest, Hermova se riječ i nama učini
Baš zgodna. Kaže, prkosa da prođeš se
I tragom pođeš zdrava, trijezna razbora.
De poslušaj! Sramota mudru griješit je.

Prometej

Te glase, koje mi ovaj sad kaza.
Ja zaista znadem, a nije sramota,
Od dušmana kad dušman zlo nekakvo trpi.
Pa zato na mene nek oštra se strijela -
Ta ognjena zmija ruši, i uzduh
Nek gromom se, virom vjetrova divljih
Sav tresse! I s temelja vikor nek zemlju
U najdubljoj onoj drma dubini,
A valovlje morsko nek groznijem šumom
Sve putove zvijezda na nebu gore
Zatrpa, i crnom Tartaru na dno
Nek strovali Zeus-bog moje mi tijelo
U vrtlogu krute, grozne sudbine,
Al' dokraja mene ubiti neće!

Hermo

Al' takove misli i besjede samo
Od bijesna luđaka mogu se čuti.
A kol'ko još treba, te nadutost neg'va
Njeg s uma će maći? Što popušta bijesu?
(Zboru.)
Al' vi, što zajedno trpите s njime
Te nevolje njegove, s mjesta se ovog

⁶⁸ Heraklo je to nagovorio kentaura Hirona.

Ded nekamo sada maknite brzo,
Da svijesti vam vaše ne pomuti za čas
Strahovita rika gromova gromkih!

Zborovođa

De drugo mi nešto govori i svjetuj,
Da - što ću i slušat! Jer valjada nijesi
Sad iznio riječi, što snosit se mogu.
A zašto me tražiš, da zloćom se kažem?
Što podnijeti moram, s ovim ću podnijet;
Na izdajicu ja mrzit naučih.
I bolesti nema,
Što većma od izdajstva gadi se meni.

Hermo

Al' sjećajte tog se, unaprijed što rekoh!
I ako vas nevolja ljuta zateče,
Sudbine ne grdite niti kad rec'te,
U neslućenu da nesreću vas je,
Zeus vrgao! Ne, to nije vam tako,
Već vi ćete same uništiti sebe!
Sa znanjem - ne preko nade, bez slutnje -
U beskrajnu mrežu nevolje ćete
Vi zaplest se, sve rad bezumlja svoga.

(Hermo odilazi, oluja se diže, oblaci se spuštaju na stijenu, zemlja se trese.)

Prometej

Sad uistinu se, ne tek po riječi,
Sav svijet gle koleba,
Pod zemljom jeka gromova tutnji,
I siječaju trzaji prežarke munje,
A vihori vitlaju prašine oblak;
Dah svihkolikijeh vjetrova eto
Sve od jednog drugome dijelu već hrli,
I metež u borbi izbija divljoj, -
Izmiješo se uzduh s pučinom morskom!
Od Zeusa to očito udarac takav
Na mene vam pada, podiže stravu.
O majko mi moja, svetosti sveta,
O zrače, ti izvore svijetla svemiru,
Zar vidiš me, kako po nepravdi trpim!
(Stijena propada s Prometejem i sa zborom.)

RJEČNIK

Arg - grad u Grčkoj, na Peloponezu

Had - podzemni svijet mrtvih; bog podzemnog svijeta

Hefesto - Hefest, bog kovač, zaštitnik obrtnika, kipara, metalurga i vatre

Hermo - Hermes, glasnik bogova, zaštitnik putnika i lopova, pastira, pjesnika, atletičara i trgovaca; Zeusov i Majin sin (rimski merkur)

Hesiona - kćerka Laomedonta, trojanskog kralja; otac ju je htio žrtvovati da spasi Troju od morske nemani i umilostivi Posejdon a Apolona kojima se zamjerio. Od smrti u raljama morske nemani spasio ju je Heraklo. Laomedont je i Herakla izigrao, pa ga je ovaj ubio, zauzeo troju, a zarobljena Hesiona udala se za junaka Telamona, Heraklovog druga, kralja Salamine, jednog od Jasonovih Argonauta

Kilikija - zemlje na jugoistoku Male Azije, Cilicija

kolšanski - pridjev prema *Kolhida*, zemlja na istočnoj obali Crnog mora, tj. na Kavkazu, gdje su živjele Amazonke, odredište Argonauta

Kron - najmlađi od Titana, sin Geje i Urana, svrgnuo svog oca i postao vrhovni bog; bog zemljoradnje, vremena, godišnjih doba; *sin Kronov* - Zeus, koji je s prijestolja bogova svrgnuo samog Krona

Lerna - plodno područje bogato izvorima južno od grada Arga

nartek - vrsta sredozemne biljke, velestika, od čije su se suhe stabljike u antičkoj grčkoj radile kutije, ormarići i slično; ovdje dakle štap u kojemu je Posejdon bogovima ukrao vatru i dao je ljudima *negve* (mađ.) - okovi, lanci
nenavist - zavist

Okeanide - morske nimfe, tri tisuće kćeri Okeana i Tetije, pripadaju skupini ženskih božanstva prirode (uz najade, nereide, oreade i drijade). Kao božice dalekoga vanjskog mora razlikuju se od nereida, božica unutrašnjih mora. Najčešće se u mitologiji spominju kao žene i majke bogova, kraljeva i heroja

Posidon - Posejdon, bog mora

Skiti - narod iranskoga podrijetla koji je nastavao nizine nad Crnim morem i Kaspijskim jezerom
svjet - savjet

Tartar - podzemni svijet mrtvih, pakao; također i bog podzemnog svijeta

Temida (grč. Thémis) - božica pravednosti; Titanida, kći Geje i Urana

Tetija - Tetis, kći Geje i Urana, Titanka; pramajka svih božanstava; sestra i žena boga Okeana, s kojim je imala tri tisuće kćeri zvane Okeanide; *porod Tetije* - Okeanide

tušiti - gušiti

uzduh - zrak

vrći - baciti; *vrgo* - bacio